

ВСТУП

Українська Греко-Католицька Церква, виховуючи суспільство в дусі християнсько-моральних цінностей, завжди відігравала важливу роль в житті українського народу на всіх етапах його історичного розвитку. Якими б не були державно-політичні режими, УГКЦ завжди залишалась на позиціях відродження української державності. Вона, як захисниця національних звичаїв, традицій, історії, мови, культурних та духовних цінностей, пробуджувала національну свідомість українців.

В наш час є багато дискусій відносно поєднання релігійного і національного, а також наскільки це поєднання є допустимим. Це питання піднімається не вперше. У період між двома світовими війнами в Західній Україні, а також і в діаспорі, почав розвиватися український інтегральний націоналізм. Його виникнення викликало жваву дискусію в тодішньому галицькому суспільстві. Давали свою оцінку цьому явищу також і діячі УГКЦ. На сьогоднішній день найбільш відома по цьому питанню є позиція митрополита Андрея Шептицького. Але набагато менше є знане ставлення до націоналізму блаженного священномученика о. Миколи Конрада. Його оцінка є особлива, бо якщо інші діячі УГКЦ робили виступи з приводу окремих моментів з теорії націоналізму або їхніх окремих вчинків, то о. Микола Конрад спробував дати всебічний аналіз інтегрального націоналізму, і не тільки українського, але й закордонного. Тому дана дипломна робота є висвітленням ставлення о. Конрада до українського націоналізму.

Актуальність даної тематики полягає в тому, що ідеї християнського націоналізму, зокрема ідеї від блаженного о. Миколи Конрада, важливі є і для нашого часу.

Мета дипломної праці – дослідити та висвітлити ставлення блаженного священномученика о. Миколая Конрада до ідеології українського націоналізму в контексті оцінок, які давали цьому явищу інші діячі УГКЦ, а також показати бачення отцем негативних та позитивних моментів у націоналізмі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконати ряд певних завдань. Зокрема, нам потрібно з'ясувати, в якій суспільно-політичній ситуації перебували українці Галичини, що стало причиною утворення націоналістичного руху та які методи боротьби вони використовували. Відповідно ми спробуємо висвітлити оцінку діяльності націоналістів з боку єпископату та духовенства УГКЦ, а пізніше підійдемо до основної мети праці – показати, яким було ставлення отця Миколая Конрада до ідеології українського націоналізму.

У даній дипломній праці ми використовуватимемо наступні методи:

- Аналітичний. За допомогою даного методу ми проаналізуємо ідеологію українського інтегрального націоналізму.
- Порівняльний. За допомогою цього методу ми порівняємо, що було спільного в оцінці о. Миколая Конрада відносно українського націоналізму з іншими представниками УГКЦ, а що було відмінне. А також, що о. Конрад вважав у цьому русі негативним, а що позитивним.

Наша дипломна праця має певні часові рамки, які окреслюються періодом між Першою та Другою світовими війнами (1918-1939 рр.). Зауважимо, що виняток становитимуть лише

окремі моменти з біографії о. Миколи Конрада.

Географічні межі даної праці охоплюють територію Східної Галичини під пануванням Польської держави.

Дана дипломна робота складається із вступу, основної частини, яка поділяється на два розділи, висновків, а також зі списку використаної літератури та додатків (фотографій – автопортрет о. Миколи Конрада та теперішній вигляд його могили у с. Страдч).

Вважаємо, що такий поділ буде найбільш оптимальний та дозволить розкрити дану тему у повному її обсязі.

У першому розділі ми розглянемо наступні питання: суспільно-політичну ситуацію в Галичині, виникнення українського інтегрального націоналізму, а також його ідеологію та діяльність націоналістів. Далі буде йти оцінка, яку давали націоналістам різні діячі УГКЦ. Зокрема, серед різних виступів чи документів, які видавались представниками УГКЦ, виділились дві позиції, які в дечому були відмінні. Одну з них представляв митрополит Андрей Шептицький, а другу Станіславівський єпископ Григорій Хомишин. Інші діячі, як правило, займали позицію одного або другого. З цієї причини ставленню до націоналізму митрополита Андрея Шептицького та владики Григорія Хомишина є присвячені окремі пункти даної праці. Ставленню ж інших діячів УГКЦ до націоналізму буде присвячено менше уваги.

Другий розділ вже буде конкретно присвячений о. Миколаю Конраду. Спочатку ми коротко розглянемо його життя та діяльність, а далі вже ті моменти, де отець мав деякі взаємини з націоналістами або давав аналіз їхньому вченню. З відкритих джерел є відомо лише про одну взаємодію блаженного священномученика з націоналізмом – це спроба посередництва під час конфлікту довкола Свята УМХ 1933 р.. Тому цьому буде присвячений також окремий пункт.

Так, як його бажання полагодити конфлікт закінчилось невдало, то після цього о. Микола намагався дати аналіз націоналізму у своїх різних публікаціях. Найвідомішою серед них стала монографія «Націоналізм і Католицизм» видана в 1934 р.. Їй буде також присвячено окремий пункт.

Щодо термінології підкреслимо, що у нашій дипломній роботі ми вживатимемо термін УГКЦ згідно сьогоднішнього його значення.

У зв'язку з тим, що дана тематика, а особливо окремі її аспекти, потребують глибшого дослідження, ми зробили її обсяг дещо більшим від зазначених розмірів дипломної роботи.

В часі написання праці ми зустрілись з деякими проблемами. Зокрема зазначимо, що ОУН в той період не була легальною організацією, відповідно її література не була доступною для широкого загалу. Тому блаженний о. Микола Конрад у своїй монографії «Націоналізм і Католицизм» дає оцінку лише націоналізму Донцова, але не конкретно ОУН. Хоч ці дві ідеології були близькі, все ж деякі відмінності між ними існували.

Вказуючи на джерела для написання даного дослідження, слід зазначити наступне.

Основним джерелом по даній тематиці послужить монографія «Націоналізм і Католицизм» о. Миколи Конрада, у якій блаженний священномученик аналізує націоналізм та дає йому оцінку. Для порівняння ми також використаємо книгу Дмитра Донцова «Націоналізм» та його статтю «Церква і націоналізм», а також книгу «Нарис історії ОУН» Петра Мірчука, але не тільки як історика, а й з урахуванням того, що він був учасником тодішніх подій.

Зазначимо, що довгий час не було літератури з чисто науковою та об'єктивною оцінкою

інтегрального націоналізму. Як правило, писали на цю тематику люди політично заангажовані. Тільки в останні роки почали з'являтися книжки чисто наукові з даної тематики. Отож, у нашій праці, як допоміжну літературу, ми використовуємо книгу «Націоналізм і Релігія» трьох львівських авторів-істориків – Олександра Зайцева, Олега Бегена та Василя Стефаніва, а також іншу книгу О. Зайцева «Український інтегральний націоналізм». У цих дослідженнях взаємодія Церкви і націоналізму в міжвоєнній Галичині є провідною темою, тому звідси ми зможемо багато почерпнути.

Для ширшого розкриття даної тематики ми використовуємо і ряд інших книг. Зокрема, враховуючи, що дана тема є історичною, ми використовуємо книги та статті з історії України та українського націоналізму за редакцією різних авторів, наприклад О. Субтельного, Б. Галайка, Л. Крупи, А. Слюсаренка та ін. Також у нашій праці ми використовуємо деякі послання митрополита Шептицького: послання до Української молоді, послання з приводу вбивства директора Львівської гімназії І. Бабія, а також послання з приводу паціфікації українського населення.

Для кращого ознайомлення із постаттю о. Миколи Конрада слугуватимуть книги, в яких описується життя новітніх українських мучеників, а саме: «Україна – земля мучеників»; «Випробувані, як золото в горнілі», «Нові українські мученики ХХ ст.» та ін.. А для того, щоб краще проаналізувати конфлікт, який виник довкола Свята УМХ, а також спроби о. Конрада його залагодити, ми використовуємо збірник «Українська Молодь Христові» – пропам'ятну книгу під редакцією д-р. Миколи Грушкевича. Окрім вище наведених книг, будуть ще й інші книги та статті, які ми також використовуємо у нашій дипломній праці. Зазначимо, що дана дипломна робота не претендує на досконале висвітлення теми, а є лише спробою розпочати дослідницький пошук щодо ставлення блаженного священномученика о. Миколи Конрада до ідеології українського націоналізму.

ВИСНОВКИ

Завершуючи наше дослідження, коротко підсумуємо те, що було розкрито у даній праці. У першому розділі нашої дипломної роботи ми намагались представити український націоналізм в Галичині в період між двома світовими війнами та ставлення до нього окремих представників УГКЦ. Ми висвітлили, яким великим було прагнення українців здобути незалежність після того, як розпалась Австро-Угорська імперія. У той час важливу роль відігравала Церква, яка підтримувала український народ у суспільному житті та скеровувала його до духовного розвитку.

Простеживши історичний хід подій, ми зауважили, що українцям Східної Галичини жилося нелегко. У певні періоди на цій території стосунки між українцями та поляками загострювались настільки, що від цього страждало мирне населення. Коли в українському народі проявлялась визвольна боротьба, польська влада застосовувала ще більші утиски, а саме: «паціфікацію» та «полонізацію» українців Галичини. Хоча бували періоди, коли українці та поляки досягали певного порозуміння, все ж воно не було довготривалим. Часом траплялись випадки, через які коротке перемир'я порушувалось і знову починались утиски та погроми.

Усе, що принижувало гідність українців сприймалось ними дуже болюче. Вони, розуміючи, що кінець окупаційному режиму може принести лише активний опір українського населення, заснували УВО, яка пізніше, об'єднавшись ще з декількома організаціями, утворила ОУН. Організація, будучи схильною до радикальних дій, мала широку підтримку української молоді, яка була доведена до відчаю. ОУН не відмовлялася

від терору, вважаючи, що він є цілком прийнятним задля досягнення поставленої мети – вибороти незалежність. Такий терор спрямовувався як проти зовнішнього ворога, так і проти внутрішнього. Напротивагу підпільним організаціям, зокрема УВО-ОУН, виступали різні політичні партії, які використовували легальний спосіб боротьби. До такого легального способу схилилась і УГКЦ на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким. Отже, ми висвітлили позицію владики Андрея, який яскраво виявляв своє прагнення до створення української держави, але при цьому закликав використовувати християнські методи, які не суперечать Божим Заповідям. Оскільки ОУН тримала курс на жорстоку войовничу антипольську політику, митрополит Шептицький засуджував такі їхні методи, адже вони часто були нехристиянськими. Це не засвідчувало неприязнь владики Андрея до націоналістів, а лише підтверджувало його тверезий погляд на ситуацію. Попри критику ОУН митрополит Андрей повністю не відмежовувався від націоналістів. Він повчав, що екстремізм не повинен суперечити католицькій вірі та етиці.

Пізніше ми розглянули ставлення єпископа Григорія Хомишина до націоналізму і дійшли висновків, що він на відміну від митрополита Шептицького, ставився до ОУН досить критично. Це аж ніяк не означало, що владику Григорій не був патріотом своєї Батьківщини. Просто, на думку єпископа, існування української держави в цей період часу було неможливим. Владика Хомишин вважав, що з огляду на те, що українці все ж вимушено опинились під пануванням польської держави, це треба використати раціонально. Єпископ вважав, що діяльність ОУН викликала ще більшу агресію та більш жорсткі дії з боку польської влади, що мало негативні наслідки для обох сторін. Таке бачення владики схвально приймали поляки, натомість оунівці цього не розуміли і вважали його угодовцем. Але підкреслимо, що, на думку владики Хомишина, український народ мав розвиватись у межах польської держави лише до того часу, поки не буде готовим досягнути в майбутньому державного суверенітету.

У другому розділі нашої дипломної роботи ми розглянули вже конкретно постать о. Миколи Конрада та його погляди щодо українського націоналізму. Попередньо дослідивши, що міжвоєнні роки були періодом великої активізації інтегрального націоналізму в Західній Україні, а також те, що його діяльність спричинила бурхливу дискусію і критику серед діячів УГКЦ, ми довідались, що певна участь в контексті цієї критики була і в о. Миколи Конрада.

Спочатку його діяльність була чисто практичною, а саме: праця серед студентства та бажання бути посередником під час конфлікту довкола Свята УМХ. Ми висвітлили цю конфліктну ситуацію та показали, що попри активний спротив проведенню дійства, особливо з боку націоналістів, а окрім них і поляків з комуністами, Свято УМХ відбулось та в історії залишило свій світлий слід. В часі підготовки до даної акції о. Конрад обгрунтовував націоналістично налаштованій молоді принципи, на які має опиратись правдивий християнський націоналізм. Отець активно втручався та ставав на захист проведення цієї акції. Ним було опубліковане послання «До українського католицького студентства», в якому отець застерігав перед небезпекою поставити націю вище Бога. Блаженний вважав такий фанатичний «націоналізм» новітнім поганством і не бажав миритися з ним за будь-яких обставин.

Однак, коли спроба посередництва не увінчалась успіхом, отець спробував дати теоретичний аналіз інтегрального націоналізму. Це спочатку робив в окремих статтях, а пізніше в монографії «Націоналізм і Католицизм». Тут отець наголошує, що сам націоналізм не зможе привести до відродження державності та її духовності, а лише у

співпраці з католицизмом. У цій праці отець Микола дає повний аналіз націоналістичній ідеології. Він не вважав націоналізм як такий негативним явищем. Більше того, коли висловлювався щодо нього критично, то брав слово «націоналізм» в лапки або писав модерний націоналізм. Бажаючи цим підкреслити, що традиційний націоналізм не противиться вченню Церкви. Але й модерний націоналізм теж цілковито не відкидав, а вказував лише на його негативні прояви і дії. Блаженний Микола Конрад вважав, що націоналісти, відмовившись від них, уможливають співпрацю між Церквою і націоналізмом. Таку співпрацю він вважав корисною і необхідною для обидвох сторін. Католицизм, на думку блаженного Конрада, є одним із важливих чинників державотворення. Націоналізм у співпраці з католицизмом зможе увінчатись кінцевою метою – створенням Соборної самостійної держави. Адже, в духовному плані, саме католицькі засади формували морально здорову та духовну націю. Окрім цього, католицизм не може бути сумісним з лібералізмом та соціалізмом. Саме тому націоналізм разом із католицизмом мали б бути могутньою зброєю проти цих антигуманних, антикатолицьких та суспільно-політичних течій.

Непомірованість націоналізму, яка противилась засадам Католицької Церкви, викликала спротив в о. Конрада. У своїй монографії він згадує Донцова та його «націоналізм», який пропагував насильство однієї нації над іншою. Така пропаганда вводила в оману особливо молодь. Тому між УГКЦ та націоналістами неодноразово виникали непорозуміння. Все ж попри це, Церква та Українська національна ідея гармонійно доповнювали одна одну. Це допомогло протистояти окупаційним режимам: спочатку польському, а пізніше радянському.

Блаженний Микола Конрад з проникливістю передбачав, що як і модерний націоналізм, що проповідувався шовіністами, так і марксизм в своїй основі базувались на атеїзмі. Тому о. Конрад застерігав перед дуже небезпечною тенденцією боготворення нації. Отець Микола зумів спонукати молодих людей сприймати Батьківщину в контексті Божих Заповідей. Для них вже не був актуальним клич «Україна понад усе», але «Все для України, а Україна для Бога». Адже суспільство не можна будувати поза Богом і Католицькою Церквою, хоч би яке патріотичне воно не було. Церква завжди повинна залишатись моральним авторитетом для суспільства.

Отже, проблеми, про які говорив блаженний о. Микола Конрад не втрачають своєї актуальності і в сьогоденні. Поза засадами Католицької Церкви не можуть вирішуватись будь-які суспільно-політичні питання, адже та Держава є сильною та могутньою, яка оживлюється Церквою.

Ми добре розуміємо, що дана праця не розкриває досконало та бездоганно обрану тему, але сподіваємося, що у майбутньому запропонована тематика буде опрацьована ширше. Зокрема, сподіваємось, що наша праця дасть поштовх для детальнішого дослідження стосунків інших діячів УГКЦ стосовно націоналістичного руху, які наразі є маловідомими.